

10 טעויות

של המאמינים באלהים

זֶה הַשַּׁעַר

מִסְפָּר עַל מוֹרְנוּ הָרַב צְבִי יְהוּדָה הַכֹּהֵן קוֹק זצ"ל שֶׁפָּעַם נִהַל שִׁיחַ עִם אָדָם
שֶׁטָּעַן טְעָנוֹת בֵּיחַס לְאֱלֹהִים, וּבִפְתַח תְּשׁוּבָתוֹ אָמַר לוֹ הָרַב: "תִּשְׁמַע, גַּם אֲנִי
כּוֹפֵר בְּאֱלֹהִים כְּזֶה" (הוֹבֵא בַקֶּבֶץ 'הַחַזִּית שְׁבַעֲרָף', תשס"ז, עמ' 285).

מֵתוּךְ רוּחַ דְּבָרִים אֵלּוּ בְקִשְׁתִּי בְּחוֹבֶרֶת קֶצֶרָה זֶה לְכַנֵּס עֶשֶׂר אַמוּנוֹת וְטְעָנוֹת
שְׂגוּיוֹת הַנִּשְׁמָעוֹת מִדֵּי פֶעַם מִפִּי הַמְּאֱמִינִים, בֵּיחַס לְאֱלֹהִים, לְנִסּוֹת לְבַרְרָן,
לְזַקֵּן וּלְהַעֲמִידָן עַל קֶרֶן אוֹרָה, כְּדֵי לְהַרְחִיב וּלְהַעֲמִיק אֶת אַמוּנָתֵנוּ בְּאֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל, וּלְהַרְחִיק עֲצָמֵנוּ מִ"פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה" בְּאֱלֹהוֹת.

"יְהִיּוּ לְרִצּוֹן אֲמָרֵי פִי וְהִגִּיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ ה' צוּרֵי וְגֹאֲלֵי" (תהלים יט טו).

דן סתר

daniadn@gmail.com

טעות ראשונה - על נסים ואמונה

"לו רק האלהים יעשה לי נס - יפתרו כל ספקותי באמונה, אאמין בו בלב שלם ואעבדהו בנפש חפצה!"

לעתים, מה שעומד מאחורי טענה זו, זה הצורך להחזיק באמונה ילדותית, במקום לפתח את חוש האמונה הבוגר והעמק שבאדם (שמונה קבצים ג ככב).
מה גם, שאף אנשים החווים נסים לא פטורים מהצורך לחזק את אמונתם בעת נסיון או משבר. ראו את המספר על בני ישראל, כיצד גם לאחר נס קריעת ים סוף - אז נאמר עליהם (שמות יד לא) "ויאמינו בה" - אמר עליהם דוד המלך (תהלים עח כב) "כי לא האמינו באלהים". מה גם שהאדם שהעמדה הנפשית שלו היא עמדה של כפירה, תמיד ימצא תואנות וסבות וספקות באמתותם של נסים (שמות פרק ז). חכמת האמונה מתבטאת ביכלת לראות גם בהיסטוריה הכללית והלאומית, וגם בעולם הטבע, צנורות דרכם אלהים פועל, ולזהות אותנו בתוך המארג הכללי האלהי הזה, כמעשה הבן, המוצא את תבנית נוף מולדתו בהוריו, ולא דורש מהם שיוכיחו שהוריו הם (פנאסי הרא"ה, ח"ב עמ' צד). כשרון האמונה הזה הנו הרבה יותר יציב מנס על טבעי - הפועל בעקר על החושים והרגש, ופחות על השכל - שאף כי מעורר את האדם להתחזק באמונה באלהים לשעה, הרי שבחלוף הזמנים והמקרים,

התעוררות זו דועכת ונשכחת ממנו. על כך נוסיף עוד שלוש ידיעות חשובות. הידיעה הראשונה אותה יש לדעת, כי התחושה החזקה של נוכחות האלהים לנכח חויה של נסים גלויים, עלולה לשחק את האדם מרב יראה, מרב חסר כלים גשמיים ונפשיים מזככים להכיל את הנוכחות האלהית (ראה רמב"ם יסודי התורה ז ב). לא בחנם מספרת לנו התורה לאחר חטא אדם הראשון (בראשית ג ז): "ויתחבא האדם ואשתו מפני ה' אלהים"; ולא בחנם מספרת לנו התורה כיצד לאחר ששמעו בני ישראל את קול אלהים במעמד הר סיני מהרו לומר למשה (שמות כ טו): "ואל ידבר עמנו האלהים פן נמות". אם כן, טוב הדבר שישנם מסכים המבדילים בינינו לבין האלהים. הידיעה השנייה הנה, שעל אף הפלא הגדול שבנס, עלינו לדעת כי נסים הם אינם מדד בלעדי לאשוש טענות העושה אותן, וכבר התורה אומרת לנו בפרוש כי יכולה להיות מציאות של "ובא האות והמופת אשר דבר" (דברים יג א), ובכל זאת הוראת התורה היא "לא תשמע אל דברי הנביא ההוא" (שם יג ד). והידיעה השלישית, כי מצד עצם הרצון האלהי המחיה לבדו ללא הרף את הבריאה, גם הטבע הוא נס, "ולכן יצירת הטבע צריכה שתפליא אותנו הרבה יותר מיצירת הנסים" (מי מרום על שמונה פרקים, ג א). "מי שאמר לשמן וידלק הוא יאמר לחמץ וידלק" (תענית כה א).

ברכה
רפצלותה

נר
נשמה

נר
נשמה

צדקה

תהלים
יומי

טעות שנייה - על ישועות והשתדלות אנושית

"אני מקפיד לקרא בכל יום את ה'תהלים היומי', להדליק נר לכבוד הצדיקים, לתת צדקה ושאר סגלות. בזכות התמימות שלי והבטחון שלי באלהים ודאי שאראה ישועות ונסים ברפואת נפשי, ברפואת גופי ובפרנסתי! זו הדרך לפתירת בעיות"

תמיד מברך הדבר להתפלל, לתת צדקה ולקבל על עצמך מצוות, רק אל תחשב שאלוהים יגמל לך בזמן, במקום ובאופן שאתה מצפה שזה יקרה. 'שכר מצוות בזה העולם - איננו', אמרו חכמינו זכרונם לברכה (קדושין לט ב), ועוד אמרו "עשה דברים לשם פעלם, ודבר בהם לשםם" (גדרים סב א), ועוד אמרו (אבות א ג) "הווי כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס". האמן באלהים שהוא יודע על מצוקתך, הרי הוא זמן מצוקה זו לפתוך (עבודה זרה נה א), והוא נמצא אתך במצוקתך, בין היתר כדי שתרים ראשך לשמים ותכוון לכך למקום, ותחוש ותבטא בשפתיך את התלות הגמורה שלך בו (יכמות סד א). אל תשתמש במצוות האלהים ככלי לרווחתך הפרטית (רמב"ם מזוזה ה ד). ואפלו אם צדיק אתה, זכר את הנאמר על יעקב אבינו (רש"י בראשית לו ב, בראשית רבה פד ג): "לא דיין לצדיקים מה שמתקן להם לעולם הבא אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה?" יש תכלית

ותועלת - גלויה ונסתרת - בקשינו בעולם הזה, מעבר לצורך האינסטינקטיבי שלנו להסיר אותם מעלינו. בנוסף, אל תחשב שבפעולות הרוחניות שאתה נוקט אתה מכפיף את אלהים לעשות כרצונך. זו מחשבה אגלית (שמונה קבצים א תרסד, שם ב רטו, שם ד צב). האמן בכך שעל ידי שאתה בוחר בטוב ועושה טוב, ההויה כלה נעשית טובה יותר, כך שאין מקום לגזרה הלא-טובה לחול (אור יחזקאל ז עמ' עז; רזי לי עמ' שמא). בנוסף, דע כי טוב מאוד הדבר שראשית כל הנך שם את בטחונך באלהים ופונה אליו, אך דע שאין משמעות הבטחון באלהים לנטוש את דרכי ההשתדלות הטבעיים, בבריאות הגוף, הנפש ובפרנסה ובשאר דברים, וכבר אמר הכתוב "למען יברכה ה' אלהיך בכל מעשה ידך אשר תעשה" (דברים יד כט), ועוד אמר הכתוב "חרב לה' ולגדעון" (שופטים ז כ), משמע, ישועת האלהים וברכתו חלה על פעולות בני האדם, וכבר אמרו חכמים (שבת לב א) כי אין סומכים על הנס. משמעות הבטחון באלהים היא באמונה שאין דבר שנעשה חוץ לרצונו וכי המטרה של אלהים בכל היא לקדם את עולמו לטוב ולתקון, באמצעות פעולות בני האדם (פלא יועץ, הבטחה). ובאחרונה, זכור תזכר כי יסורים הם אינם - כלל וכלל - מדד לחסר-אהבת אלהים. ההפך הוא הנכון: "כי את אשר יאהב ה' יוכיח" (משלי ג יב), אמר שלמה. "כל שהקדוש ברוך הוא חפץ בו - מדכאו ביסורין" (ברכות ה א), אמרו חז"ל.

למה עזבתני
אלי אלי

טעות שלישית - אמונה ושאלה

"המאמין איננו שואל שאלות על הנהגת האלוהים את עולמו. המאמין איננו מפנה את קשיו וכאביו כלפי רבונו של עולם אלא כובש אותם בתוכו"

אכן, זו הדעה השמרנית הנפוצה, אך היא מבססת על הרגשת הלב יותר מאשר מה שאנו לומדים בתנ"ך ובדברי חכמים. יש הבדל בין 'הטחת דברים' (סנהדרין קיא א, מענית כה א) - שיח שפוטי ומאשים כלפי האלהים, האסור, מצד חסר הכבוד וחסר היכלת לעשות כן - ובין שתוף האלהים בקשי, בשאלה ובצער המתעוררים באדם; בתחושותיו, רגשותיו ומחשבותיו, וכדגמת דברי אברהם לאלהים (בראשית יח כה) "חללה לך, השפט כל הארץ לא יעשה משפט", וכדגמת דברי דוד לאלהים (תהלים י א): "למה ה' תעמד ברחוק, תעלים לעתות בצרה".

טעות רביעית - מתן גבולות לשכינה

"בתי כנסת ובתי מדרש, אלו הם מקומות שיש לאדם המאמין להתנהג בהם ביראת כבוד, וכן בזמני למוד תורה ותפלה, אך מעבר למקומות ולזמנים האלו, האדם המאמין רשאי להתנהל ככל אדם מן השורה"

חובת יראת השמים המיוחדת לבתי מדרש ובתי כנסת, ולזמני תפלה ולמוד תורה (רמב"ם תפלה יא ו), מתוספת לחובה התמידית להיות ירא מאלהים (ספר החנוך מצוה תל"ב). גם בביתו של אדם, וגם שלא בזמן תפלה ולמוד, האדם המאמין באלהים נדרש לזכר באפן עמק את אלהיו; לחשב, לדבר ולפעל בהתאם (רמב"ם מזוזה ו יג. מסלת ישרים פרק כ"ה), מתוך יראת חטא ואמונה בדברי חכמים שאמרו (פרקי אבות ב א): "דע מה למעלה ממך, עין רואה ואזן שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבין". התמדת האדם בזכרון פעיל זה עושה לו צורה נפשית מיוחדת, כעין התייחדות המין של נפש ישראל לעמת מדרגות האדם וצלם דמותו" (הרצ"ה קוק, אור לגתיכתי א ס).

טעות חמישית - אלהים בורא, לא שולט

"אלהים הוא בורא עולם, נותן התורה, ואף על פי כן, בני האדם, בבחירתם החפשית, חושבים, מדברים ועושים - בשוגג ובמזיד - כנגד רצונו וגזרתו של אלוהים; זוהי שערוריה! לכן, זכותי וחובתי לכעס עליהם, לנטר להם טינה ולנקם בהם!"

לצד חובת האדם למגר את הרע שבעולם ובאדם, חובתו גם לזכר כי כל הדברים הקורים בו הנם בכונת מכון, מאת האלוהים, "יוצר אור ובורא חשך" (ישעיהו מה ז). "ברא צדיקים. ברא רשעים" (תגינה טו א). יש לגשת להתמודדות עם החסרונות שבעולם, המכונים והבלתי מכונים, הנובעים מטבע ברייתו של האדם, "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קהלת ז ט), מתוך אמונה שכל אלו שליחי אלהים להרים אותנו על נס (ראה איוב יב טז וברש"י), לבחן את סבלנותנו וללכת במדותיו, שהוא "סבל ברייתו" (שמות רבה יט ד) ו"סבל את עולמו" (ויקרא רבה ד ח). ואם כי "לא תצוה התורה להיות האדם כאבן, שותק למחרפו כמו למברכיו" (חנוך, מצוה של"ח), אשרי ההולך בדרכי דוד, החסיד, שאמר "כי ה' אמר לו קלל" (שמואל ב טז ט), כי "הוא העיר רוחו לבזות אותי" (רד"ק שם), וממתק ומצנן את תגובותיו לאור עקרי אמונתנו. "ולמקללי נפשי תדם" (ברכות יז א).

6

טעות ששית - במהות האמונה

"אני מאמין. מדוע? כי אני חכם! חשבתי וחשבתי והגעתי למסקנה שיש
אלהים. כל מי שיחשב כמוני - יסיק כמוני. בנוסף, האמונה באלהים
מרגישה לי דבר נכון. אני מתרגש ודומע כשאני רואה את ירושלים, את
הכתל המערבי, את הטבע"

כל הכבוד לך שאתה חושב, ויפה מאוד שאתה מרגיש. השכל והרגש הנם
כלים חשובים המסייעים לנו לפתח את האמונה, אך האמונה היא כשרון
ותכונה הנבדלת מהשכל והרגש, ובלשון הראי"ה קוק וצ"ל: "האמונה אינה
לא שכל ולא רגש, אלא גלוי עצמי היותר יסודי של מהות הנשמה, שצריך
להדריך אותה בתכונתה" (שמונה קבצים א ריט). האמונה באלהים הנה הרחבה
שרשית ומקורית של אותה התכונה הטבעית הקימת באדם הקושרת אותו
בקשרי אמון להוריו, משפחתו, עמו ועולמו. אמונת התינוק בטובם ואהבתם
של הוריו אינה נוצרת ממחשבות או הרגשות (אם כי נכרת בהן), אלא
מחנית חיים, והאמון שסיפקו לו כל צרכו, לא בגין 'חווה' שחטמו עמו, אלא
מעצם הקשר. "וצדיק באמונתו יחיה" (חבקוק ב ד) "ועמד כלם צדיקים"
(ישעיהו ס כא) (ראה לקוטי מוהרן תנינא י"ט ומי מרום על שמונה פרקים לרמב"ם ב ב).

טעות שביעית - האנשת אלהים

"טוב להיות עבד של אלהים ולמלא את צפיותיו. אני מבין אותו, הרי הוא מלך הזקוק לעבדים, ואם לא ממלאים את רצונו הוא כועס. הגיוני, לא?"

אשרי השומר את מצוות האלהים וההוגה בתורתו, אך לא בשל כך יחשב כי בכוח דעתו ובינתו להקיף ולהכיל את משג האלהים, וכלשון הרמב"ם (יסודי התורה א ט) "ואמתת הדבר אין דעתו של אדם מבין ולא יכולה להשיגו ולחקרו", וכדברי הרא"ה קוק, כי "עקר ידיעתנו באלהות הוא: אחד, בורא, מצודה" (שמונה קבצים ב עה). אכן, אנו נקשרים לאלהים דרך כשרון האמונה ותחושת האהבה (שם א רכב, רכד), אך מעבר לזה, כל היתפסות בהגדרה שכלית או מלולית הנה בבחינת החטאה לאמת. מה שלמדונו חכמים כי "דברה תורה כלשון בני אדם" (ברכות לא ב, רמב"ם שם), כולל גם את הציורים הרוחניים שלנו, שגם הם כפי ערכנו ו"כלשון בני האדם", ונאמר "אם צדקת מה תתן לו, או מה מיידך יקח" (איוב לה ז). כל שיחנו על מציאות השם, 'רצון' השם, כעסו ושמתו ושאר כנויים, הנו משאל לחלוטין וגנאי הוא כלפי האלהות בטוהרתה, אלא שמקבל את ערכו הראוי באותה מדה שהוא מרומם את נפשו ומסיע לנו לגלות את נשמתנו הטוהרה. "לתקוני שדרתיך ולא לעוותי" (כתבות פה א).

טעות שמינית - הקטנת אלוהים

"אני יכול להבין שאלהים שולח לאדם נסיונות במה שקשור לכריאתו, פרנסתו ומשפחתו, אבל לא יכול להיות שאלוהים מנהל קסטרופות ומאפשר להן לקרות - מלחמות עולם, שואה, השביעי באוקטובר, ועוד"

עם כל הכאב העז, הבלתי ניתן להכלה ולהבנה, על האסונות שארעו לעמנו, ועם כל הרצון שלא לקשר את אלהים לאכזריות שבני האדם מתנהגים אלו כנגד אלו, אלא להטיל את האחריות כלה עליהם - המאמין איננו מוציא את האלהים מהנהגתו את העולם כל אימת ששכלו ולבו מתקשים להכיל את הנעשה בארץ. ראשית, כי אם יעשה כן, יותר עם אלהים קטן, חלש ומגבל, שרצון נבראיו גובר על רצונו שלו (דעת הבונות, סי' לו). ושנית, כי פסוקי התורה ומאמרי חז"ל מורים לנו כנגד אמונה זו, למשל, האמור בתהלים (מו ט-י): "לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ; משבית מלחמות עד קצה הארץ", והאמור באיכה (כ א): "השיב אחור ימינו מפני אויב" ("השיב עצמו כמשיב אחור ימינו מלהלחם בעד בניו". רש"י שם), ונאמר (שם קלה ו): "כל אשר חפץ ה' עשה". נזכר נא את דברי רבנו אברהם אבן עזרא (תהלים י א) שכתב כי "אין ספק כי כבוד השם בכל מקום הוא. רק כאשר לא יראה עזו, ידמה לאיש עומד מרחוק". וכבר אמרו חכמים כי משתקין

בנזיפה את האומר "ועל טוב יזכר שמך" (מגלה כה א), משום שמשמע מדבריו כאלו יש שתי רשויות, וכאלו רק הטוב משתלשל מאלהים, ולא הרע (מרומי שדה, שם). אכן נוח לו לאדם לשכח אזהרות מפרשות שגכתבו בתורה, כגון "אמרתי אפאיהם, אשביטה מאנוש זכרם" (דברים לב כו), וכגון "ובחמה שפוכה אמלודך עליכם" (יחזקאל כ לג); נוח שלא ללמד את התנ"ך בעיון, אך אז עומד הוא נדהם ותמה בפני ארועים בסדרי גדל היסטוריים, כאלו אפשרותם לא נצפתה מראש. אמונים אנו על דברי חז"ל שלמדונו מהפסוק "כי אשב בחשך, ה' אור לי" (מיכה ז ח) כי "כך היא גאלתן של ישראל, בתחלה קמצא קמצא" (יומא ירושלמי פ"ג ה"ב), כמו שגם למדונו כיצד בעוד יוסף, ראובן ויעקב היו עסוקים בשקם ובתעניתם, הקדוש ברוך הוא "היה עוסק - בורא אורו של מלך המשיח" (בראשית רבה פרשה פה א); ובלשונו של הראי"ה קוק זצ"ל (אורות המלחמה א): "כשיש מלחמה גדולה בעולם מתעורר כוח משיח כו' ולפי ערכה של גדל המלחמה, בכמותה ואיכותה, ככה תגדל הצפייה לרגלי משיח שבה". ובאשר לשאלה המוסרית העולה מיל זועות אלו, נבקש למצא מעט נחמה בדברי הרב קוק (שמונה קבצים ג כא, וראה ג קנה) שכתב כי "אם מהפרוודור יתבע כל התביעות הטרקליניות, יהיה רגו, בלי נחת הגורל" (וראה רמ"ד ואלי לתהלים יט ג, שם קמה יד, ומשלי יא ח).

פירות
וידקות

כלי בית

בדים

טעות תשיעית - 'אלהים של בית כנסת'

"מה שמענין את אלוהים זו ההקפדה על מצוות דתיות בעקר: שבת, תפלה, כשרות, טהרה ושאר דברים 'רוחניים'. כך נמצא חן בעיניו"

טענה זו דחויה היא, מסברא, מהכתובים, ומחז"ל. מסברא: הרי אלהים הוא שברא את הבריאה והאדם במאמר פיו, כך שלכל הבריאה יש ערך ושרשים רוחניים, ובכבודנו את האדם, מכבדים אנו את האלהים, וכפי שהסביר הרב חיים שמואלביץ זצ"ל (שיחות מוסר, מאמר ל"ו) כי "האדם עצמו גדול מאוד, ולכן כבודו חמור כל כך, אלא שאנו - אין לנו השגה בגדלות האדם, ולכן אנו תמהים על כך". מהכתובים: נסתפק בדגמא אחת שאומר הנביא מלאכי (א יג): "והבאתם גזול ואת הפסח כו' הארצה אותה מידכם"? ואמרו חז"ל (בראשית רבה כד ז): "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט יח) - זה כלל גדול בתורה". עוד אמרו על "דורו של אחאב", ש"קלן עובדי עבודת גלולים היו, ועל ידי שלא היו בהן דלטורין - יוצאין למלחמה ונוצחין" (תנחומא חקת ד וראה משך חכמה שמות יד ט), וקבעו את סבת חרבן בית המקדש השני והגלות הארכה בגין שנאת חנם (ימא ט ב).

אנו, בראיתנו החלקית, הגדרנו את המצוות בחלקה כזו של 'בין אדם למקום'
ו'בין אדם לחברו' (יומא ח ט). אמנם, מי ערב לנו שזו המציאות הרוחנית
המחלטת? אדרבא, אם בחסרון קיום כלל המצוות מתקיים "ואבדתם מהרה"
(דברים יא יז), ואם מקור המוסר הוא האמונה באל (ראה להלן טעות עשירית),
אזי לכל מצוה, גם של 'בין אדם למקום', יש צד של 'בין אדם לחברו' (ראה
אורות התורה יב ג ומדות הראי"ה, יראה אות ו); ואם האדם נברא בצלם אלהים,
נמצא שבכל מצוה של 'בין אדם לחברו' יש צד של 'בין אדם למקום' (ראה
רש"י דברים כא כג). על כן, לא נתפלא בקראנו על גאון המוסר, רבי ישראל
מסלנט, ש"לא ראה ביחסיו עם הבריות מדת חסידות או הדורי מצוה, כי
אם מצוות חמורות" (תנועת המוסר, ח"א עמ' 350).

בית הכנסת
שערי רחמים

גמ"ח
חלב חם

10

טעות עשירית - מוסר ללא אמונה

"השאלה אם הזולת מאמין באלהים ושומר מצות איננה נוגעת לנו; מדבר בענין של האדם מול עצמו. העקר שיתנהג במוסריות, כבן אדם!"

עמדה זו נשמעת מודרנית וסובלנית, אך איננה עומדת במבחן המציאות. האמונה באלהים פרוכה באמונה בהיותו מקור כל טוב, ישר וצדק - בנשמות האדם, ובהנהגתו את העולם. החוש המוסרי איננו יכול לעמד באיתגיותו ובתקף חובתו ללא מקורו האלהי. באין אמונה בהירה באלהים יחלש ויתעוה המצפן המוסרי לרגל לפוף נשמת האדם בהשקפתו החמרית, המתגברת בכפירתו, אז עלול להתקיים ברמת הפרט: "רק אין יראת אלהים והרגוני על דבר אשתי" (בראשית כ יא ומלבי"ם שם), וברמת הכללי: "אמרו לנו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד" (תהלים פג ה). מאמר חז"ל כי דרך ארץ קדמה לתורה (ויקרא רבה ט ג) איננו בא להפריד בין אמונה ומוסר אלא לסדר לנו מדרגות בעליטתנו הרוחנית. על כן אמר הרא"ה קוק זצ"ל כי "התורה דוקא - היא היא תבלין ליצר הרע (קדושין ל ב), ולא שום השגה בעולם, ולא שום הרגשות עליונות. דוקא התורה" (אורות התורה יא ח, וראה שמונה קבצים א קסב, ב קלג, ג קסו, ג שלז, ו פט).